

Lapin hyvinvointialueen aluehallitus
kirjaamo@lapha.fi

IOK/7336/2025

18.11.2025

Ihmisoikeuskeskuksen lausunto Lapin hyvinvointialueen aluehallituksen luonnoksesta palveluverkkouudistukseksi

Lapin hyvinvointialue suunnittelee muuttavansa sosiaali- ja terveyspalvelujen palveluverkkoa muun muassa korvaamalla Ivalon ympärivuorokautisen päivystyksen kiirevastaanotolla ja lakkauttamalla Muonion vuodeosaston sekä Karesuvannon terveysaseman päivittäisen toiminnan.

Perustuslain 6 ja 19 § asettavat julkiselle vallalle velvollisuuden turvata jokaiselle riittävät ja yhdenvertaiset sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistää väestön terveyttä.

Palvelujen kaventaminen esitetyllä tavalla vaarantaa Ihmisoikeuskeskuksen käsityksen mukaan potilasturvallisuuden ja heikentää Pohjois-Suomen väestön yhdenvertaista pääsyä terveyspalveluihin. Palvelujen kaventamisella saattaa olla myös negatiivisia vaikutuksia saamelaiden kielellisiin ja kulttuurisiin oikeuksiin Saamenmaalla. Saamelaisilla on perustuslain nojalla oikeus ylläpitää kielellisiä ja kulttuurisia oikeuksiaan, jotka sisältävät muun muassa sosiaali- ja terveyspalvelut omalla kielellä ja kulttuurisensitiivisesti. Pohjoisen terveysasemilla on saamen kieliä puhuvaa ja saamelaiskulttuurin erityispiirteitä ymmärtävää henkilökuntaa.

Oikeus riittäviin sosiaali- ja terveyspalveluihin ja väestön kielen ja kulttuurin huomioimiseen palveluissa nousevat usein esille ihmisoikeussopimusten valvontaelinten suosituksissa. YK:n rotusyrjinnän poistamista koskeva komitea totesi jo 2017 loppupäätelmissään ja suosituksissaan Suomelle muun muassa, että saamenkielisiä sosiaali- ja terveyspalveluja oli edelleen saatavilla liian vähän, vaikka Suomi tuolloin oli pyrkinyt vahvistamaan saamen kielten ja kulttuurin osaamista sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön keskuudessa.

Euroopan neuvoston ministerikomitea antoi lokakuussa 2024 Euroopan alueellisia tai vähemmistökieliä koskevan peruskirjan soveltamiseen Suomessa liittyvät suosituksensa, ja esitti muun muassa, että Suomen viranomaiset toteuttaisivat lisätoimia varmistaakseen, että inarinsaamea, pohjoissaamea, koltansaamea ja ruotsia voidaan käyttää tehokkaasti sosiaali- ja terveyspalveluissa.

Hyvinvointialueiden liikkumavara on luonnollisesti valtiovarainministeriön asettaman arviointimenettelyn ja valtion säästötavoitteiden takia pieni. Pieni liikkumavara ei kuitenkaan tarkoita sitä, että hyvinvointialue voisi laiminlyödä lainsäädännön noudattamisen. (Vrt. valtioneuvoston oikeuskanslerin lausunto OKV/3069/10/2024, jonka mukaan hyvinvointialue ei voi alijäämän kattamiseksi heikentää perusoikeuksiin kuuluvia sosiaali- ja terveyspalveluja. Budjettirajoitteet eivät oikeuta jättämään lakisääteisiä palveluja järjestämättä, ja valtiolla on viime kädessä vastuu rahoitusperiaatteen toteutumisesta. Mikäli rahoitus osoittautuu riittämättömäksi, hyvinvointialueen on ensisijaisesti haettava lisärahoitusta, ei supistettava palveluverkkoa perusoikeuksien vastaisesti.)

Kun palveluverkkoon tehdään muutoksia, on otettava huomioon muun muassa lain sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/2021) 4 §:n asettamat edellytykset. Sen mukaan hyvinvointialueen on sosiaali- ja terveydenhuollon sisältöä, laajuutta ja laatua suunnitellessaan ja toteuttaessaan otettava huomioon asiakkaiden tarve ja hyvinvointialueen väestön yhdenvertaisuus. Palvelut tulee toteuttaa lähellä asiakkaita. Palvelut voidaan koota suurempiin kokonaisuuksiin silloin, kun palvelujen saatavuus tai laadun turvaaminen edellyttävät erityisosaamista tai kalliita investointeja tai kun palvelujen tarkoituksenmukainen, kustannusvaikuttava ja tehokas toteuttaminen edellyttävät sitä.

Hallituksen esityksessä sote-järjestämislaiksi (HE 241/2020 vp) todetaan 4 §:n tulkinnasta vielä, että säännöksessä ilmaistaan paitsi perinteinen vaatimus oikeudellisesta yhdenvertaisuudesta, myös ajatus tosiasiallisesta tasa-arvosta. Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Tällainen muu syy voi olla esimerkiksi asuinpaikka, sosioekonominen asema, varallisuus, työmarkkina-asema ja perhesuhteet.

Asuinpaikka ei siis saisi vaikuttaa esimerkiksi siihen, saako henkilö tarvitsemansa hoidon päivystyksellisessä tilanteessa, esimerkiksi liikenneonnettomuuden sattuessa. Suunniteltu lvalon terveysaseman

ympäri vuorokautisen päivystyksen lopettaminen kuitenkin asettaisi pohjoisimman Lapin asukkaiden potilasturvallisuuden koetukselle.

Ivalon terveyskeskuksessa on pystytty ottamaan varsin hyvin huomioon saamelaisten asiakkaiden kielelliset ja kulttuuriset oikeudet. Huolena on nyt, että palvelujen keskittäminen ja siirtyminen etelämmäksi heikentää näiden oikeuksien toteutumista.

Ihmisoikeuskeskus katsookin, että Lapin hyvinvointialueen tulisi huolellisesti arvioida palveluverkon muutosten vaikutukset erityisesti saamen kieltä käyttävien asukkaiden perus- ja ihmisoikeuksiin sekä muutosten yhteensopivuus sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämistä koskevan lainsäädännön kanssa.

Helsingissä 18.11.2025

Jarna Petman
Ihmisoikeuskeskuksen johtaja

Sanna Ahola
Asiantuntija